

Podlistak „Žene, mir, bezbednost“ jul 2013.

Poštovane čitateljke i čitaoci, objavljivanjem ovog feljtona želimo da donesemo boljem informisanju o dokumentima UN o bezbednosti, demilitarizaciji, većem uticaju žena na rešavanje postkonfliktnih problema, pre svega u Srbiji, ali i na zapadnom Balkanu. Nadamo se da će Podlistak čitati one i oni koji se interesuju za preispitivanje tradicionalnog koncepta nacionalne bezbednosti, reformu sektora bezbednosti, rodnu dimenziju bezbednosti, bezbednosne integracije i feminističko-antimilitaristički koncept bezbednosti. Solidarnost i uzajamna podrška su za Žene u crnom koncept i praksa ljudske bezbednosti koja se ne zasniva na moći oružja, već na širenju vrednosti pravde, feminizma, antifašizma, antimilitarizma, poštovanja ljudskih i prava, interkulturalnosti... Očekujemo vaše priloge o ovim pitanjima. Podlistak izlazi mesečno na srpskom i engleskom jeziku. U elektronskom formatu je dostupan na internet stranicama www.zeneucrnom.org

Uredništvo

Sadržaj

Aktivnosti Žena u crnom na demilitarizaciji bezbednosti

Srebrenica posle 18 godina

Sahrana bebe i dečaka	3
Tragovi prošlosti su neizbrisivi	4
Za genocid u Srebrenici nema zaborava	5
Podsećanje	6
Stid očovečuje	7
Srbija u raskoraku sa Evropom	10
Dani najveće patnje	12
Smisao ponižavanja	13
Bespomoćne žrtve	13
Žene u crnom Jermenije	14
Moć čuđenja	15
Mislim kao Srbija	20
Sud kleči pred nepravdom	20
Džamija nije važna	21

Iskustva drugih

U Srebrenici su bebe umirale od gladi, a ljudi od boli!	22
Ta sitna crvena kap	24
Faze genocida	26

Aktivnosti Žena u crnom na demilitarizaciji bezbednosti

Srebrenica posle 18 godina

Sahrana bebe i dečaka

Mreža Žena u crnom Srbije organizovala je 11. jula odlazak na komemoraciju/dženazu u Potočare, povodom 18 godina od genocida u Srebrenici. Tog dana je ukopano 409 žrtava genocida. U Memorijalnom centru sahranjeno ih je ukupno 6.066. Najstarija žrtva ukopana ovog 11. jula rođena je 1919. godine, a najmlađa je tek rođena beba. Sahranjeno je tog dana 44 dečaka, starosti od 14 do 18 godina. Moto akcije Žena u crnom u Potočarima je bio: "Pamćenje i odgovornost". Stajalo se u crnini i ćutanju.

Danica Pupovac je o odlasku u Potočare iz Srbije zapisala: U ranoj izmaglici 11. jula aktivistkinje i aktivisti nose „znak tuge“ - venac - oivčen crnom trakom na kojoj belim slovima piše „Nikada nećemo zaboraviti genocid u Srebrenici - Žene u crnom Srbije“. U tišini polaze za Potočare. Spisak onih koji putuju je dug, mnogi idu prvi put. Put kao svaki, tako daleko, a tako blizu. Šumoviti obronci zeleni, dolina preplavljena suzama, krvlju natopljena, nevinim dušama upokojena. Tamni, gusti oblaci pokrivaju nebo, počinje kiša. Kap po kap kao nevine suze bebe pre 18 godina. Tuga neizmerna, pljusak. Ukop. Tabuti, njih 409 lagano klize od ruke do ruke, nepregledan niz. Više ih neće niko premestiti!

Ljiljana Stefanović, aktivistkinja koja je prvi put išla u Sreberenicu, poručila je: „Put u Sreberenicu je za mene susret sa unesrećenim majkama, očevima, braćom, sestrama, svim tim nesrećnim ljudima koji su izgubili svoje najdraže u tom strašnom bezumlju rata i ubijanja. Saučestvujem u njihovom bolu iz sveg srca i duše. Najstrašnije se dogodilo tim ljudima i moja tuga je utoliko veća jer znam ko su krivci, a još nisu kažnjeni. Za mene je najstrašnije što su ti zlotvori sve to činili pozivajući se na svoj narod, veru i rodoljublje, a taj isti narod niko od njih nije pitao da li oni hoće da ratuju i ubijaju. To je za mene pacifistu i kosmopolitu najteže. Mislim da je svaka kazna blaga za zlikovce koji su to učinili. Stajala sam na Trgu Republike u Beogradu sa veličanstvenom grupom Žene u crnom koje zaslužuju veliko poštovanje za hrabrost i plemenitost. Stajale smo i držale transparente sa imenima svih ljudi zlikovački pobijenih. Stajale smo sa tugom u srcima okružene kordonom policije. Policajci su tu bili jer su neki prolaznici dobacivali užasne stvari. Ovim divnim Ženama u crnom sam zahvalna što su mi omogućile da putujem sa njima i osetim koliko su krivi počinioci ovog gnusnog genocida. Isto toliko i još više su krivi oni koji su znali šta se čini, a dozvolili da budu posmatrači. I činjenje i nečinjenje je ista krivica.

Tokom putovanja do granice BiH sprovodila nas je policija i štitila od nekih koji bi nas najradije kamenovali što idemo da izjavimo solidarnost i saučestvovanje. Užas me uhvatio kada sam videla sve one grobove i u kamen uklesana imena svih tih jadnih ljudi i njihovu rodbinu kako tiho sa srcima punim tuge stoji uokolo. Suze su mi krenule kada sam videla staricu sa kćerkom kako se sa svima nama rukuje i zahvaljuje što smo došli, a izgubila je više desetina članova po-

rodice u tom užasu. Njeno srce je ogromno a duša plemenita u beskraj kada nam je tako iskreno i sa ljubavlju stiskala ruke i zahvaljivala. Moje je mišljenje da se na ovim prostorima iskreno, od sveg srca moraju izmiriti sve žrtve ovog bezumlja, kazniti svi krivci, oni koji su činili i oni koji su prisustvovali i odobravali zlo, pa se tek onda mogu svi ljudi dobre volje koji imaju dovoljno u srcu iskrene ljubavi i tolerancije za sve ostale ljude, pomiriti i živeti dalje kao pravi građani sveta", kaže Stefanović.

Tragovi prošlosti su neizbrisivi

Pet belih čaršava na pločniku glavnog beogradskog trga. Pored svakog od njih posuda sa bojom. Bosa žena umače stopala u posudu i zakorači na plahu. Od prostirke do prostirke ostavlja krvavo-crveni trag. Za njom koračaju druge žene i devojke. Desetine drugih aktivistkinja i aktivista su u tišini drže transparente sa imenima ubijenih u srebreničkom genocidu i porukom "Poricanje, negiranje, zaborav = genocid". S one strane policijskog kordona prolaznici dobacuju: "Beogradske ustaše!", "Što ste se tukli sa Srbima".

Organizatori ove manifestacije na Trgu Republike, a pod naslovom „Nikada nećemo zaboraviti genocid u Srebrenici" su Žene u crnom, beogradska grupa Škart, Dah teatar i Art klinika iz Novog Sada.

"Ideja je da pokažemo trag koji je taj užasni čin ostavio u svima nama", objašnjava Dijana Milošević, jedna od autorki performansa iz Dah teatra. Njena koleginica Maja Vujović dodaje: "Na kraju moraš da se ogledaš u prošlosti, jer ti tragovi uvek ostaju za tobom. Oni se ovde u performansu vide, ali su u našem društvu sakriveni", kaže Vujovićeva.

"Tražimo da se 11. jul proglasi Danom sećanja na žrtve Srebrenice i da se srebreničkim žrtvama sagradi spomenik", rekla je novinarima aktivistkinja Žena u crnom Staša Zajović. "Beograd trenutno nema kapacitet da bude postgenocidni grad. Na civilnom društvu i intelektualnoj javnosti je da stalno pokreće pitanje moralne i političke odgovornosti. To ne zavisi ni od Haga niti od krivično-pravnog nivoa, to zavisi samo od nas. Zato ćemo ovo raditi dok ne dođe trenutak kada će ovaj grad prodisati novim estetskim i moralnim kapacitetom", zaključila je.

„Stajanje je bilo veličanstveno! Narogušilo se nebo, nosilo platna i ptice su se uznemirile, fašisti se ponadali potpunom krahukad ono, odjednom smiraj i sunce između oblaka", utisak je jedne aktivistkinje. Ljiljana je napisala: „Večeras sam, zajedno sa ženama u crnom, stajala na Trgu Republike, u znak sećanja na žrtve genocida u Srebrenici! Moja suza za njih. Kao da mi je deo tuge lakši, jer sam javno mogla da kažem koliko mi je žao što je tako gnusan zločin urađen nad tim ljudima". Sonja dodaje rečima Ljiljane: „Tvoja suza, uz suzu majki (i očeva, braće, sestara... ako su preživeli strahotu)...

Za genocid u Srebrenici nema zaborava

U saopštenju povodom 18. godišnjice genocida u Srebrenici, Žene u crnom obaveštavaju da uz podršku umetničkih kolektiva Dah teatar, Škart i Art klinike organizuju mirovnu akciju „Nikada nećemo zaboraviti genocid u Srebrenici!“ 10. jula na Trgu Republike u Beogradu od 19.30 do 20.30h.

„Genocid u Srebrenici je najveći ratni zločin nakon Drugog svetskog rata u Evropi. Režim Slobodana Miloševića saučesnik je genocida pružanjem ogromne političke, vojne, logističko-finansijske pomoći Vojsci Republike Srpske. Međunarodni sud pravde utvrdio je 2007. da država Srbija nije sprečila genocid. U Haškom tribunalu je van razumne sumnje dokazana individualna krivična odgovornost velikog broja pripadnika srpskih oružanih formacija i političkih institucija koje su delovale u duhu ostvarenja teritorijalnog projekta 'Velike Srbije', a genocid u Srebrenici je deo tog projekta.

Zahtev desetina organizacija civilnog društva da se 11. jul proglasi Danom sećanja na genocid u Srebrenici i da se negiranje genocida zakonski sankcioniše i proglasi krivičnim delom prvi put je istaknut početkom 2009. a poslednji put 25. juna 2013. Nije čak ni uzet u razmatranje od strane najviših predstavnika Republike Srbije (predsednika Republike, Vlade i Skupštine). Sadašnje vlasti, kao i 'postpetooktobarske' vlasti, nastavljaju sa negiranjem i relativizovanjem genocida u Srebrenici. Sada su u Srbiji na vlasti kreatori, izvršioци i saučesnici politike koju je simbolizovao Milošević. Formalno ispunjavanje EU zahteva, činovi izvinjenja i obećanja klečanjem predsednika Tomislava Nikolića predstavljaju puke verbalne izlive, cinizam prema žrtvama, čak i obesmišljavanje smisla i vrednosti pravde“, kaže se u saopštenju.

„Budući da je za predsednika Republike i druge najviše predstavnike Srbije genocid teško izgovoriva reč, zahtevale/i smo i da se genocid u Srebrenicu nazove – genocidom – i da time oni uvažavaju žrtve, ali i građane i građanke Srbije koji iskazuju saosećanje, solidarnost i odgovornost prema žrtvama genocida. Ignorisanje naših zahteva potvrđuje i nedostatak političke volje sadašnjih vlasti za suštinskom transformacijom društva, izgradnju trajnog i pravednog mira, dobrosusedskih odnosa i poverenja u regiji. Genocid u Srebrenici je paradigma svih srpskih zločina - zločina počinjenih u naše ime. Srebrenica je, kao i Aušvic, najdublji etički problem. Sve dok se nastavlja sa poricanjem, relativizovanjem i zaboravom genocida, nastavlja se sa ponižavanjem žrtava, njihovog dostojanstva i bola preživelih. Bez obzira na poslednje neprihvatljive i kontroverzne presude Haškog tribunala, van razumne sumnje je dokazana ogromna krivična odgovornost Srbije za rat i ratne zločine, a moralnom i političkom odgovornošću Srbije treba da se bavi celokupno društvo. Moralna dužnost da se bavimo pitanjima ratnih zločina a pre svega genocidom u Srebrenici ne zavisi od međunarodnih obaveza niti od EU standarda – to prvenstveno zavisi od svih nas“, kaže se.

U saopštenju 10. jula se podseća da se „i ovom mirovnom akcijom nastavlja izgradnja živog spomenika žrtvama genocida u Srebrenici. 'Preseljenjem' Srebrenice na Trg Republike u Beogradu, sa 8.372 imena žrtava genocida, želimo da upozorimo da se ne mogu zatvarati oči pred počinjenim genocidom, i da samo suočavanje sa njim može doprineti uspostavljanju političke kulture kažnjivosti zločina. Istovremeno, time se podstiče distanciranje društva u Srbiji od počinjenog genocida i to ne samo u pravnom smislu, već i u kulturi, nauci, umetnosti, obrazovanju, politici. Postavljanjem trajnog spomenika Beograd bi stekao status grada koji priznaje; grada koji se stidi svojih zločina - status postgenocidnog grada.

Scenskom akcijom na Trgu Republike u kojoj koristimo predmete iz svakodnevnog života običnih ljudi (čaršavi, tepsije, voda...) izražavamo žaljenje prvenstveno zbog ubijanja ljudi, ali i zbog ubijanja simbola života. I ovim činom ponavljamo da su ubijeni u genocidu u Srebrenici ostavili neizbrisiv trag u našim životima i da ćemo negovati pamćenje na njih. Saosećanje i solidarnost sa žrtvama genocida-zločina počinjenih u naše ime izrazićemo odlaskom na komemoraciju/dženazu u Potočare/Srebrenicu, gde će 11. jula biti ukopano 409 posmrtnih ostataka žrtava“, zaključuje se u saopštenju Žena u crnom.

Podsećanje

U Šapcu na Trgu slobode 8. jula, a sutradan u Loznici održana je manifestacija stajanja u crni- ni i ćutanju „Nikada nećemo zaboraviti genocid u Srebrenici“, sa ekipom biciklista/kinja koji/koje učestvuju u Maršu mira od Beograda do Srebrenice. Organizatori su grupa aktivista i aktivistkinja (Eva Dinić, Vladimir Jevtić i Nina Đurđević Filipović) u saradnji sa organizacijom SOS Vlasotince, Mrežom Žena u crnoma uz podršku Ženskog fonda Rekonstrukcija. Tokom akcije delili su se leci o genocidu u Srebrenici. Odatle su biciklisti/kinje nastavili ka Srebrenici da bi 11. jula učestvovali u bolu stanovnika BiH. Akcija „Beograd – Srebrenica biciklom 2013“ je tura koja se vozi prvi put ove godine. Iz Beograda je krenulo devet biciklista i biciklistkinja. Vožnja traje tri dana, prelazi se oko 220 kilometara. Učesnice i učesnici ovog biciklističkog pohoda želeli su da podsete stanovnike zapadne Srbije i Podrinja, koji su tokom rata u Bosni i Hercegovini često bili logistička podrška i ishodište pohoda raznih vojnih i paravojnih formacija koje su ratovale na teritoriji Bosne i Hercegovine na ulogu Srbije u ratu u Bosni i Hercegovini, posebno obzirom na činjenicu da je Srbija proglašena odgovornom jer nije sprečila genocid u Srebrenici.

Staša Zajović nije zadovoljna kako se u Srbiji osuđuju zločini. Ona kaže u Šapcu: „Sve što se dešava, dešava se na formalnom, iznuđenom, tehničkom nivou, radi se o ispraznim retoričkim obećanjima, klima u društvu se nije promenila. Ne samo da istraživanja pokazuju iste stavove mladih, već se na institucionalnom nivou obnavljaju ne samo retorika, nego i likovi iz devedesetih godina“.

Stid očovečuje

U Kući Ljudskih prava u Beogradu 10. jula otvorena je izložba „Srebrenica 2013“ sa naslovom „Pamćenje i odgovornost“. Izložba je bila otvorena do 18. jula, kada je okončan masakr u Srebrenici. Organizatori izložbe su Žene u crnom, Centar za kulturnu dekontaminaciju, Komitet pravnika za ljudska prava, Fond za humanitarno pravo i Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji.

Na podu, opomene svetskih pisaca kao svojevrsni putokazi posetiocima izložbe: „Stid nije ništamanje nego temeljni osećaj biti su-bjekt“ - Đorđo Agamben (Giorgio Agamben); „Kako da podignemo novu kuću kad prethodno nismo očistili podrum ispod ruševina stare kuće“ - Bertold Brecht (Bertolt Brecht); „Možemo da se stidimo već i toga što smo ljudi“ - Hana Arent (Hannah Arendt) i „Ne moramo da razumemo ono što se desilo, ali imamo obavezu da pamtimo. – Primo Levi.

Na zidovima su bile fotografije sa imenima žrtava srebreničkog genocida, a u sredini fotografije koje podsećaju kako su Žene u crnom godinama obeležavale srebrenički užas. Pred ulazom u izložbenu salu aktivistkinje Žena u crnom delile su letke sa izjavama Bosanki koje su preživele tragediju rata i genocida:

Nusreta Sivac: Od 36 žena, pet mojih prijateljica nije preživjelo Omarsku, njih tri su ekshumirane, za dvjema se još traga. Dvije su ekshumirane na području opštine Bosanska Krupa, sada u federalnom dijelu BiH. Jedna od njih je studentica bila, imala je samo 22 godine. Među nama ženama bilo je od 18 do 70 godina

Lejla Mamut: U BiH zakon omogućava odštetu žrtvama samo na prostoru Federacije, dok u RS nije moguće ostvariti ovo pravo jer su rokovi za podnošenje zahtjeva prošli već 2007. godine.

Sabiha Husić: Ženi koja je umrla prije tri godine tek sada njen slučaj treba da se završi na Sudu BiH. Pitam se koliko je žena tako otišlo, preselilo na budući svijet a da nije doživjelo minimum pravde.

Kada Hotić: Pozvala sam sina kad je otišao desetak metara. On se okrenuo i rekla sam mu 'sretno'. Mahnuo mi rukom i ode. To je zadnji put kada sam ga vidjela.

Kada Hotić: Zločinci, ako nisu dobili presudu od ljudi, ima Boga, a njihova savjest će ih proganjati, neće moći da spavaju sa zločinom.

Munira Subašić: Perišić je išao da ubija na tuđe pragove. Ispalo je da su više krivi oni koji su se branili, nego oni koji su napadali.

D. D. zaštićena svedokinja kojoj su srpski vojnici oteli 14-godišnjeg sina, na suđenju Radislavu Krstiću: To moje dijete koje su mi iz ruku uzeli, sanjam. Ovako mi nosi cvijeće, kaže: "Majka, ja

sam došao!" Ja ga grabim, pitam: "Gdje si, sine, bio?" "Bio sam u Vlasenici, sve do sada sam bio u Vlasenici!" Pa bih molila, ako bi gospodin Krstić zna o tome nešto, da bi mi negdje bio živ.

Hajra Ćatić: Preko puta te crkve koja se gradi u Potočarima nedaleko od mjesta gdje su ubijani i spaljivani Bošnjaci bila je masovna grobnica. Ta crkva ničemu ne služi. Tu nema Srba.

Fadila Ademović: Ubili su mi dva sina, brata, moje tećice.

Zifa Bumbulović: Nestao mi je jedan jedini sin, braća, bratići, djever, njegov sin kao i zet. Nestali su svi.

Fata Orlović: Moje k'o moje, a ona je, ta crkva, ubica k'o ubica! Ona ne može nikad biti crkva, ne uzima je ni lijepi Allah k'o crkvu... Ni dobar i pravi Srbin je ne može gledati kao crkvu. To je ubica, a nije crkva.

Nura Alispahić koja je videla snimak ubistva sina Azmira: Pitam ga: Sine, zar nisi otišao, a on veli: „Bio sam krenuo, a onda sam se sjetio da te nisam poljubio i zato sam se vratio“. Na njemu bratove pantalone, koje je ponio sa sobom kad je krenuo iz Srebrenice... I patike... Pucaju u njega... Vidim on pada... Očima svojim gledam kako mi dijete ubija dušmanin.

Fatima Klempić Dautbašić: 1995. meni nije bilo do hrane ni stalo. Pili smo vodu iz potoka, krvavu, prljavu od lišća, od mulja, ali je to bila voda.

Hava Muhić, majka bebe rođene u noći sa 12. na 13. juli 1995. godine, identifikovane 2012. u masovnoj grobnici: Sada mi je želja da dijete ukopam u Potočare. Želim da bude ukopana pored muža, dva djevera i svekra. Tu su svi, pa i neka bude i moja curica.

Nezira Sulejmanović koja je dva sina izgubila jula 1995. godine: I pored svega što mi se desilo, odlučila sam da se vratim. Ovdje mi je najbolje. Kad su se mogle kosti mojih sinova ovdje vratiti, kad su mogli mrtvi da se vrate, zašto ne bismo i mi živi. Niko ne dođe da upita 'Majko, kako si?'

Hatidža Mehmedović: Grlim tri jele i zamišljam da grlim mog Almira, mog Azmira, mog Abdulaha. Sanjam ih. Zovem ih. Tražim ih. Ako su mi došli na san, ja kažem: 'Ljubi vas majka, je li ja ovo sanjam ili ste se stvarno vratili? Oni mi kažu: 'Došli smo majko, ne sanjaš!' A onda se probudim i opet nema nikoga".

Hava iz sela Kozarac: Kazuj, "junače", gdje su mi sinovi? Gdje mi je Mustafa? Gdje mi je Omer, a gdje su Fadil i Adil? Kud mi je Rasim, a kud Selim? Je si li spavat mogao, sa šest živih rana mojih?

N. N., devojčica: Pored česme se nalazila jedna kuća čiji su zidovi bili skroz krvavi. Razapet čovjek stajao je uz tu kuću. Taj prizor ne mogu zaboraviti za čitav život.

N. N., majka četvoro djece: Svojoj djeci sam spremila hljeba, a moj suprug je gledao kako jedu sluteći šta će biti, rekao je: 'Jedite, možda više nikad nećemo zajedno jesti!' U Potočarima na kraju jedne livade leže poklani ljudi i žene, pored njih četnik u bijelom mantilu kolje kravu. Prišla mi je još

jedna žena i onda se četnik okrenuo prema nama, opsovao nam Boga i rekao: 'Šta gledate? Isto je ova krava pustila krv kao i ovi što leže.'

N.N. majka četvoro dece: Kad smo stigli u Tišću iz barake je izašlo desetak četnika i uz psovanje su komentarisali: 'Koji ste, ne možemo vas poklati ni do Nove godine!'

N. N., rođena 1966. godine: Moja starija sestra poginula je u potrazi za avionskim paketima sa hranom. Ubila ju je paleta sa hranom... Prošla sam iza jednog kamiona i vidjela 5 - 6 zaklanih ljudi bez glava. Okrenula sam se i iza kamiona vidjela četiri četnika kako sjede i piju. Pored njih su naišle dvije žene, jedna je bila trudna. Jedan od četnika je ljutito upitao odakle su došle, a one su samo pokazale na flašu sa vodom. Zatim je drugi ustao, uhvatio trudnicu za kosu i nožem joj rasporio stomak iz kojeg je izvadio dvije bebe. Čula sam da je uspjela reći: 'Majko, spasi me.' Više nije progovorila... Preskočile smo konopce i počele trčati prema autobusu. U toj trci primjećujem da sam stala na ruku zaklanom čovjeku.

N. N. iz sela Bajramovići: Sa mužem i tri sina starim od 20 do 24 godine krenula sam šumom prema Tuzli. Po dolasku u Tišću četnici su odveli moja dva ranjena sina. Vidjevši da mi odvođe djecu onesvijestila sam se, tako da nisam vidjela gdje su ih odveli. Kada sam se osvijestila krenula sam sa ostalim ženama i djecom pješke prema Kladnju u nadi da će mi makar treći sin i muž stići do slobodne teritorije i Tuzle. Moja nada bila je uzaludna. Od tada pa do danas ja o njima ništa ne znam.

N.N.: Moj muž je 13. jula 1995. godine u 15.00 sati odveden od mene sa ostalim muškarcima i čak i dječacima od 12 godina. Istovremeno se rađalo dijete na asfaltu pored mene, mnogo ljudi se objesilo, ali je većina bila odvedena od strane četnika. Djevojke su odvodili i silovali.

Dženita Mulabdić: Naši mrtvi su sahranjeni, a s njima smo pokopani i mi živi.

Sabaheta Fejzić: Otrgli su mi moje dijete. Nisam mogla tada ni da plačem. Dijete mi je plakalo. Nikad neću zaboraviti njegove krupne suze koje su se slijevale niz njegove bijele obraze, iz njegovih tamnomaslinastih očiju. Kad sam vidjela da više ništa ne mogu uraditi, kleknula sam na koljena, sastavila sam ruke i rekla sam: 'Molim vas, ubijte me'. Neko od njih je repetirao pušku. Pomislih: 'Hvala bogu, evo ubiće me, dobro je...' Međutim, jedan od njih kaže: 'Ma šta ćeš Balinkušu ubijati'. Evo već je deset godina otkako trgam za sudbinom svog muža i svog djeteta. Evo, zaista, deset godina je, a ja još uvijek ne znam za sudbinu svog djeteta. Ne znam da li ću pronaći ijedan djelić njegovog tijela.

Šuhra Malić: Izgubila sam dva sina, tri djevera, pet djeverića i dvije jetrve i sestra mi je izgorila u bratunačkoj opštini, u svojoj kući i još puno žena, ali ne znam im imena, ali zna moja sestra Šećir Vlasija. Naši sinovi, muževi i braća i očevi i sverkrovi i djeverovi nisu nikad bili zločinci, nisu bili, nisu, zato ponosno ovo pričam, ponosno se hrabrim. Teško mi je, ali hoću da dokažem svoje, svoje da sam ja neko i nešto.

Šahida: Jedan dan mi je došao brat i donio litar mlijeka. Dala mu neka žena što ima kravu. Imala sam dvoje male djece. Mlijeko već mjesecima nismo vidjeli. Tada mi je rekao da želi da me

nešto zamoli, vidjela sam da mu je nezgodno. Htio je otići kod jedne naše komšinice. Imala je bebu. Danima je plakala jer je bila gladna. Ona bi nasula hladne vode u flašicu i pokušavala da je time nahrani. Ništa drugo nije imala. Pitao je da njoj ponese pola tog mlijeka. Sjetila sam se te bebe koja je imala veliku glavu, ruke i noge, a tijelo je bilo providno. Samo što je bila živa.

Tahira: Niko nije znao šta se dešava. Kroz narod je proletilo da četnici dolaze. Grad je granatiran. Ranjeni su ležali po cesti. Bio je haos.

Mensura Osmović: Čula sam nekog momka kako doziva "Majko, ne daj me! Ne daj da me zakolju!".

Tifa Jakubović: U tabutu 538 je muž Mustafa. Do njega, tabut s brojem 537. U njemu je sin Sadet. Imao je 21 godinu kad je nestao. Unuka Amra kaže da su pronašli i njenog oca Amira Salkića koga će ukopati iduće godine.

Posle toga se od 12 do 13 sati pred zgradom Predsedništva Srbije stajalo u crnini i ćutanju a sa zahtevom „Proglasite 11. jul danom sećanja na genocid u Srebrenici“. One koji su stajali mogli su da vide kroz prozor poslanici i predsednik Srbije Tomislav Nikolić. Ova kampanja je počela 2009. godine, ali odgovora još nema. Organizatori su Centar za kulturnu dekontaminaciju, Fond za humanitarno pravo, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Inicijativa mladih za ljudska prava, Komitet pravnika za ljudska prava, Žene u crnom. Inicijativi su se pridružile 32 organizacije civilnog društva.

Srbija u raskoraku sa Evropom

U otvorenom pismu predsedniku Srbije Tomislavu Nikoliću, Vladi i Skupštini Republike Srbije zatraženo je da se 11. jul proglasi Danom sećanja na genocid u Srebrenici u Srbiji. U pismu se kaže da je akcija „Proglasite dan sećanja na genocid u Srebrenici“ kampanja koju su pokrenule Centar za kulturnu dekontaminaciju, Fond za humanitarno pravo, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Inicijativa mladih za ljudska prava, Komitet pravnika za ljudska prava, Žene u crnom februara 2009. godine, nakon što je 15. januara 2009. Evropski parlament usvojio Rezoluciju o 11. julu, Danu sećanja na genocid u Srebrenici. Od februara 2009. do jula 2010. godine organizovane su svakog 11-og u mesecu protestne akcije pred Predsedništvom Srbije i javno se čitalo pismo tadašnjem predsedniku Srbije sa zahtevom da se i u Srbiji, po ugledu na Evropski parlament, 11. jul proglasi Danom sećanja na genocid u Srebrenici. Iako je ovaj zahtev podržalo više od 100 nevladinih organizacija iz Srbije, tadašnji predsednik Srbije se o njega oglušio. Skupština Republike Srbije je donela 31. marta 2010. godine Deklaraciju o osudi zločina u Srebrenici, ali nije proglasila 11. jul Danom sećanja na genocid u Srebrenici.

„Imajući u vidu izjavu predsednika Republike Srbije Tomislava 'Klečim zbog toga, evo klečim i tražim pomilovanje za Srbiju zbog zločina koji je izvršen u Srebrenici. Izvinjavam se za zločine

koje je u ime naše države i našeg naroda učinio bilo koji pojedinac' TV BiH 26. aprila 2013, i odluka Međunarodnog suda pravde i Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju kojima je, van razumne sumnje, utvrđeno da je u Srebrenici počinjen genocid, želimo da verujemo da se ne radi o pukom ispunjavanju obaveza pod međunarodnim pritiskom ili pak, pragmatičnom činu i 'patriotskoj' žrtvi bez konkretnih mera koje prate tako važnu izjavu, već o ozbiljnom pokušaju raskida sa tereotom zločina u nedavnoj prošlosti, zasnovanom na uvažavanju dostojanstva žrtava genocida u Srebrenici". U pismu se dodaje: „Želimo da verujemo da će pravosudne institucije države Srbije, a na prvom mestu, Vi kao predsednik Republike, uvažiti odluke međunarodnih sudova, jer bi negiranje, prećutkivanje i relativizovanje genocida predstavljalo upravo kršenje odluka međunarodnih institucija pravde; da i na delu želite da pokažete da Vam je stalo do dobrosusedskih odnosa, pravednog mira i poverenja u regiji i da imate političku volju i moralni kapacitet da genocid u Srebrenici nazovete – genocidom – i time uvažite žrtve, ali i vaše sugrađane i sugrađanke koji su iskazali saosećanje, solidarnost i odgovornost prema žrtvama genocida“.

U pismu se zaključuje: „Mi, organizacije civilnog društva potvrđujemo rešenost da doprinesemo vladavini zakona i dubokim transformacijama u društvu. Prema našem mišljenju, to podrazumeva kažnjivost zločina, kao i distanciranje tog društva od genocida, kako u pravnom smislu, tako i u kulturi, obrazovanju, nauci, umetnosti. Stoga, zahtevamo da 11. jul proglasite Danom sećanja na genocid u Srebrenici i da se negiranje genocida zakonski sankcioniše, tako što će se proglasiti krivičnim delom. Ubeđene/i smo da ćete ispuniti naše zahteve i postupiti kao odgovorni predstavnik države Srbije". Pismo su potpisali Centar za kulturnu dekontaminaciju, Fond za humanitarno pravo, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Inicijativa mladih za ljudska prava, Komitet pravnika za ljudska prava i Žene u crnom, a pismu su se pridružili Alternativni centar za devojke - Kruševac; Ženski prostor - Niš; UG Ravangrad - Sombor; Peščanik - Kruševac; Glas razlike - Beograd; Rekonstrukcija ženski fond - Beograd; Act Women - Beograd; Novosadska lezbejska organizacija; Incest trauma centar - Beograd; Ženska romska mreža Banata - Novi Bečej; Žene za mir - Leskovac; Centar za evroatlantske studije - Beograd; Centar za razvoj civilnih resursa - Niš; Centar za zaštitu ljudskih prava i toleranciju Polimlje - Prijepolje; Civil Rights Defenders - Beograd; Građanska akcija - Pančevo; Građanski forum - Novi Pazar; Kulturni centar DamaD - Novi Pazar, Peščanik - Beograd; Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda - Novi Pazar; Beogradski centar za ljudska prava - Beograd; Kris – odbor za ljudska prava - Niš; SOS telefon za žene i decu žrtve nasilja - Vlasotince; Nezavisni ženski centar - Dimitrovgrad; Regionalni centar za manjine - Beograd, Udruga Brod grupa za ženska ljudska prava - Slavonski Brod; Centar za žene žrtve rata – ROSA - Zagreb; Anima - Kotor; Bonafide - Pljevlja; Ženska soba - Centar za seksualna prava -Niš; Ženska mreža Hrvatske, National council for gender equality Macedonia, INFOTEKA - ženski niformaciono dokumentacioni centar - Zenica.

Dani najveće patnje

Dana 24. jula predstavnici logoraša BiH, Žena u crnom, Fonda za humanitarno pravo (FHP) i Inicijative mladih za ljudska prava posetili su u opštini Čajetina (Srbija) logor Šljivovica za Bošnjake iz Žepe. Vlasti u Srbiji 2010. godine nisu dozvolile obilazak tog logora. Bio je planiran i obilazak logora Mitrovo polje, ali vlasti nisu to dozvolile ni 2013.

Pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) Srbije su u logoru Šljivovica od avgusta 1995. do aprila 1996. godine držali zarobljeno više stotina Bošnjaka iz Žepe i okoline, koji su nakon pada Žepe prešli Drinu i utočište potražili u Srbiji. U logorima Šljivovica i Mitrovo Polje zabeležene su desetine slučajeva torture i nehumanog postupanja policajaca prema bošnjačkim muškarcima, a njih petorica su podlegli povredama: Ahmo Krlić, Meho Jahić, Šećan Dizdarević, Nazif Krlić i muškarac iz Srebrenice čiji identitet nije bilo moguće utvrditi.

Žene u crnom, FHP i Inicijativa mladih za ljudska prava pozvali su institucije Srbije da ova dva logora obeleže tako da se žrtvama prizna učinjena nepravda.

U decembru 2012. godine Prvi osnovni sud u Beogradu je državu Srbiju proglasio odgovornom za nehumano postupanje pripadnika MUP-a prema Muji Vatrešu u Mitrovom Polju i odredio da mu država isplati odštetu od 500.000 dinara.

FHP je 6. septembra 2011. godine podneo Tužilaštvu za ratne zločine Republike Srbije krivičnu prijavu protiv 52 pripadnika MUP-a, Državne bezbednosti Srbije i Vojske Jugoslavije zbog ratnih zločina protiv najmanje 850 zarobljenika u ovim logorima. Zbog nesprovođenja adekvatne istrage, FHP je 4. aprila 2013. godine podneo ustavnu žalbu Ustavnom sudu Srbije u ime 78 Bošnjaka, bivših logoraša i članova porodica ubijenih u logorima. Više od 800 bošnjačkih civila i vojnika, u strahu za život, pobjeglo je preko Drine u Srbiju. Hapsili su ih graničari Vojske Jugoslavije.

Bivši logoraši položili su 24. jula cveće u znak sećanja na ubijene u logoru. Senad Jusufbegović i Amir Omerspahić su posetili mesto na kojem su, kako kažu, najviše propatili u životu. Kad je zarobljen Jusufbegović je imao 17 godina: "Dovođeni smo u stražarsko mjesto u blizini sela Jagošnica. Tu smo trpili prijetnje, maltretiranja, provociranja. Srbijanske vlasti kažu da je logor bio prihvatni centar, ali nije. Imali smo ograničeno kretanje, bili smo izgladnjivani, dobijali smo jednu konzervu na šestero ljudi", prisetio se Jusufbegović. "Najviše boli to što država Srbija ne želi da prizna šta se zaista desilo ovdje", kazao je nekadašnji logoraš Jusufbegović.

"Trebalo bi da vidimo pomak u priznavanju zločina, poput izjave predsednika Nikolića da će ako treba da kleči. Jednog dana, na neki način mora da dođe do priznanja. Nema pomirenja, nema budućnosti dok do toga ne dođe", kazala je Ljiljana Radovanović iz Žena u crnom, izrazivši nadu da će Radovan Karadžić i Ratko Mladić biti kažnjeni u Haškom tribunalu što bi bio doprinos pomirenju među narodima.

Smisao ponižavanja

Pre ulaska u logor Šljivovica susreli smo se sa preživelim logorašima. Iz Udruženja žrtava i svjedoka genocida je bio Senad Jusufbegović, a Amir Omerspahić je predstavljao Mrežu za izgradnju mira iz Sarajeva. Najpre smo mi iz Srbije položile cveće, a onda i predstavnici ovih udruženja.

Senad Jusufbegović nam je ispričao kako je imao sedamnaest godina i četiri meseca kada je 31. Jula 1995. godine došao u logor Šljivovica. Tu je ostao dva dana. Uzeli su mu izjavu, otiske prstiju, fotografisali su ga. Tukli su ga da prizna da je vojska BiH vršila zločine nad srpskim stanovništvom u BiH. Nakon toga je odveden u logor Mitrovo polje gde je ostao do januara 1996.

Amir Omerspahić je pre dolaska na mesto gde su se nalazile barake (jer su izgorele) počeo da drhti i da priča. Imao je 21 godinu kada je 2. avgusta 1995. u logoru Šljivovica prošao kroz logorsku proceduru. Na razne načine su ih maltretirali, a jedan od oblika je bilo izgladnjivanje i batinanje. Morali su da što glasnije da navijaju gledajući policajce koji su igrali utakmicu, a podeljeni su u navijačke grupe „Crvena zvezda“ i „Partizan“. Nosili su kamen u dve boje iznad baraka da naprave grb u obliku četiri S. Uveče su, pevajući četničke pesme morali da zabavljaju policajce. Kada su mimo ustaljenog reda ujutru i uveče, morali da idu u toalet, morali su da traže dozvolu i da se prekrste. Pokazao nam je sobu čiji su temelji nagoreli, veličine četiri puta četiri metra, gde je njih 36 spavalo na betonu. U logoru Šljivovica tih meseci nalazilo se oko 400 ljudi. Pokazao nam je i odvojenu baraku za 42 ljudi, koji su bili pod sumnjom da su učestvovali u borbama na strani Armije BiH. Oni su posebno maltretirani i prebijani. Uspomene su mu navirale i on je neprestano pričao.

Na mene je sve ovo ostavilo utisak žaljenja, stida i sramote što pripadam narodu koji je sve ovo činio u moje ime.

Ljiljana Radovanović

Bespomoćne žrtve

Tokom razgovora „Kontroverze Haškog tribunala“ 3. jula u prostorijama Žena u crnom kojim je moderirala Staša Zajović. Ona je konstatovala da pet oslobađajućih presuda visokim političkim i vojnim dužnosnicima Hrvatske i Srbije uvodi nove pravne standarde koji, ne samo po mišljenju pravnih stručnjaka, nego i nekih haških sudija, poriču svaki smisao pravde; da se ukidanjem komandne odgovornosti amnestiraju države koje su planirale i pomagale etničko čišćenje u susednim državama; da se negira međunarodni karakter rata u BiH; da se legitimišu rat i vojne intervencije u korist interesa vojno-industrijskog kompleksa, globalnog i regionalnog militarizma. U debati je takođe rečeno da poslednje presude slabe kredibilitet MKSJ i da duboko vređaju. Učesnice razgovora smatraju da je uloga Haškog tribunala da se bavi pomirenjem, već utvrđivanjem individualne krivične odgovornosti; bez obzira na poslednje neprihvatljive i kontroverzne presude Haškog tribunala, van razumne sumnje je dokazana ogromna krivična odgovornost Srbije za rat i ratne zločine, a moralnom i političkom odgovornošću Srbije treba da se bavi celokupno društvo. Kao najvažnije doprinose Haškog tribunala ocenjuju svedočenja koja ostaju za generacije, što je stvorena arhivska građa za transformaciju obrazovnog sistema, što je šef države (Slobodan Milošević) izručen Haškom

tribunalu, što da nije Haga niko ne bi bio osuđen za ratne zločine ni u kojoj državi bivše Jugoslavije. Zaključeno je da se osude po osnovu komandne odgovornosti izbegavaju, jet bi to značilo da se mora utvrditi i odgovornost država za ratove, ali i da žrtve ratova nema ko da zaštiti.

Žene u crnom Jermenije

Krajem 2010. godine, na susretu ženskih grupa u organizaciji Kvinna Till Kvinna iz Švedske, a u okviru edukativnog programa, celodnevno predavanje je bilo posvećeno Ženama u crnom iz Beograda. Tamo sam se susrela prvi put sa Nonom Arutshyan iz Jermenije. Bile su tu i brojne žene iz ženskih organizacija južnog Kavkaza, Rusije, Južne Osetije i Abhazije.

Važno je naglasiti da je susret organizovan u Istanbulu. Podatak koji je nezaobilazan u ovoj priči.

Tokom 2011. godine, stigla je informacija da su se žene Jermenije organizovale i da u toj dalekoj zemlji postoje Žene u crnom. To je bila najlepša vest te godine za mene, vest koja ubrzava otkucaje srca.

Dva dana juna (27 i 28.) 2013. godine, na poziv Žena u crnom Jermenije, trajao je edukativni program za mlade koordinatorke iz svih regiona. U okviru istog, prvog dana je obuhvaćen međunarodni pokret Žena u crnom, sa osvrtom na istorijat, etičke principe, zajedničke susrete, akcije solidarnosti, kratkoročne i dugoročne ciljeve, dostignuća i zaključke.

U toku ovog dela, ono što je krucijalno, sve buduće mlade koordinatorke, podelile su kratke priče iskustva njihovih prvih protesta. Bilo je dirljivo, ali i dragoceno, saslušati njihova iskustva. Na momente vraćala su se sećanja, neka draga lica, žena i ljudi i onih koji nisu više sa nama. Neki osmesi prvih početaka, neki smeli i po malo trapavi, ali vrlo iskreni pokušaji. Neki uspesi, nezaboravni i veličanstveni, zabeleženi u alternativnoj istoriji i neizbrisivi iz naših pamćenja...

Drugi dan predavanja odnosio se na lokalnu mrežu Žena u crnom, na viziju, misiju, prioritete i aktuelni trenutak. Na kraju drugog dela je predviđen naš rastanak... Putovale su u daleke krajeve svoje prelepe zemlje i morale smo da se oprostimo. Za mene je to značilo novi početak, tako sam to sebi objasnila, jer je razmena naših energija i ideja ovaj težak trenutak donekle ublažila.

U trećem delu, sastanak je održan sa predstavnicama i predstavnicima lokalnih nevladinih organizacija koje/i su želeli da se informišu o nama. Veoma važan, jer smo razmenile/i informacije i poglede na sadašnji trenutak u Jermeniji i Srbiji, ali i na naše buduće zajedničke susrete i aktivnosti.

Ovom prilikom želim da iskazem svoje divljenje za hrabrost i smelost, naročito Noni koja se usudila i

Prvo stajanje Žuc Jermenija, Trg Šarl Aznavur, Jerevan, 3.12.2011.

zakoračila preko one crvene linije, koja večno razdvaja. Da se zahvalim i mojim dragim prijateljicama: *Ani, Anush i Lidi*, koje su me toplo primile i ugostile.

Zahvaljujem se i svim mladim, budućim koordinatorkama *Žena u crnom* u Jermenije, koje su me sa pažnjom saslušale i razumele.

Ali, najviše na novoj nadi u njihovim očima i blagom nestrpljenju za novim izazovima koje se nazire.

Napuštajući Hajastan i dugo sanjani i nedokučiv Jerevan, iz mojih dalekih maštanja, gledajući u vrhove neustrašivog Ararata, kao simbol prkosa, borbe za istinu, pravdu i slobodu, shvatila sam da je to pravo vreme, a ne ni jedno drugo od ranije, od brojnih u kojima sam želela da se sretnemo.

A, želela sam dugo, dugo...jednu novu domovinu, nakon predugih puteva i nepristajanja ni u čiju luku.

(„Moja domovina je gde god su nebo, ptice i ljudske suze“ - Rosa Luxemburg)

Saša Kovačević

Moć čuđenja

U Nezavisnom udruženju novinara Srbije (NUNS) 10. jula je promovisana knjiga Tamare Kaliterne, prijateljice i aktivistkinje *Žena u crnom* pod naslovom „Ponavljajući lažne istorije“. To je izbor njenih novinskih tekstova od 1990. do 2013.

O knjizi su govorili Jelka Jovanović, potpredsednica NUNS-a, prof. dr Lino Veljak sa Sveučilišta u Zagrebu, Nedim Sejdinović, urednik izdanja i autorka, a moderatorka je bila urednica Nastasja Radović iz lista „Republika“. Knjigu su objavili *Žene u crnom* i IP Cenzura iz Novog Sada.

Uvodničarka **Nastasja Radović** želi da uputi čitateljstvo na dva dela knjige – tekst a početku i belešku o autorici. „Ovi tekstovi su podjednako važni. U tekstu o autorici, ona nas već upućuje na svoje ambicije, životne prioritete“. Tamara je osoba sa velikom životnom dinamikom, ona kaže: U gimnaziji u Rijeci more je već zazivalo, od aprila nisam odlazila u školu i sa 365 neopravdanih časova, izgubila sam pravo na upis u sve riječke škole, nakon drugog razreda.

Važno je istaći to što kaže da su koautori njene knjige - oni koji su odbili da objave njene tekstove, a druge dve koautorke su Srebreničanka Kada Hotić, koja kaže 6.aprila 2.000 godine: „A mog Samira nema ni dan danas, to su teške rane“, te Žanka Stojanović čiji je sin ubijen u bombardovanju RTS-a, kao i *Žene u crnom* sa kojima je odlazila na mesta zločina.

Lino Veljak reče da „knjiga koja je izišla pre nekoliko dana, zaslužuje mnogo više pažnje javnosti, mada sam siguran da će se to desiti u skoroj budućnosti. Knjiga koja obuhvaća novinske tekstove pisane 23 godine se sastoji od četiri dijela, poglavlja „Ne naučene lekcije“, „Autopsija jedne politike“, „Ćutanje izigrava zaborav“, „Ni sažaljenja ni priznanja“. Biram nasumce nekoliko naslova: „Bajka za malu djecu“, „Šešeljeva prometanja“, „Mesokombinat i balkanski kasapin“, „Grešno začecje Srbijice“, „Babuška i Bačuška“, „Naši i njihovi, njihovi i naši“. Na kraju je tekst o studentskim demonstracijama 1968. godine kada je ranjena jedna od učesnica - sama Tamara.

Članak „Ubistvo sa predumišljajem i umišljajem“ objavljen u decembru 2011. govori o 90-im godinama: Aleksandar Vučić je radio za Kanal S sa Pala gdje je sedište Radovana Karadžića, te kaže: 'ubijte jednog Srbina mi će mo 100 Muslimana'. To je rekao je poslanik Vučić 20. jula 1995. dok su Srbi bosanski i srbijanski dokrajčivali 9 dana ranije zarobljene Srebreničane, ubijali ih do broja 8372. Nitko od 249 kolega poslanika nije zgranut napustio salu. Vučić se kandidovao da bude ministar informacija Srbije, a sada se treći put kandiduje za gradonačelnika Beograda koji bi da bude Evropska predstolnica kulture 2020.

Dakle, riječ je o knjizi koja se mnogima neće dopasti, možda i nekima iz našeg civilnog društva, jer je autorka uvijek na braniku istine! Ova knjiga će biti zapamćena i kao odgovor – što se to događalo i koja je uloga Srbije u zlu koje se zbivalo i u okruženju i u Srbiji. Važna je jer je informativno dokumentarna, tekstovi govore o dva perioda, od raspada Jugoslavije pa do 5. oktobra, te od 5. oktobra do današnjeg dana. Nijedan tekst nije novinarski izvještaj.

Svi tekstovi sabrani u cjelini su izraz produbljene i bespoštedne refleksije zbivanja, njihovih protagonista, interesnih i ostalih veza i uzroka i posljedica svih zbivanja, te ima primjese emocija i sućuti sa žrtvama.

Jelka Jovanović je rekla: „Nije uobičajeno da se neko u mojim godinama stidi, ali kad sam pročitala Tamarinu knjigu to je dostiglo veliku dozu stida. Stidim se onoga što nam se dogodilo i onoga što smo zaboravili, sve više se trudimo da zaboravimo. Na svu sreću Tamara se opirala tome! Ono što me je posebno dotaklo jeste njeno svedočenje iz prve ruke, analitičko svedočanstvo o vremenu, o našoj profesiji. Većinu tekstova Tamara nije mogla da objavi nigde u Srbiji. Čak i kad su mediji bili nezavisni odbijani su ovi tekstovi jer su donosili samo istinu. Ovo je svedočenje o Tamarinom raskošnom daru, ona nije samo novinarka, nije samo hroničarka - ona je analitičarka. Hvala Tamari na tome. Poslednji tekst je objavljen u junu u „Monitoru“. Izdvojila bih nekoliko citata iz knjige. Prvi citat: „Kad se iz Beograda krene bilo kuda ide se trasom zločina napravljenog 1991. godine. Put za Srebrenicu vodi preko masovnih grobnica Albanaca u Batajnici, zatim pod autoputem zakopanih Albanaca, pa Hrtkovci, gde nema više Hrvata, autobusna stanica se zove „Šešeljgrad“, pa Šid gde su blagosiljane ubice 6 dečaka iz Srebrenice. Bratunac- stariji od Kosovske bitke, iz Bratunca pravo za Potočare ide se ulicom Svetog Save pa Nemanjinom...“.

Drugi citat. „Na starom novosadskom putu desetak kilometara od Beograda okružen pogonima Coca-cola, prodavnicama, tržnim centrima, nepun kilometar dalje je poligon Specijalne antiterorističke jedinice MUP-a Srbije - najveće grobnice građana Kosova u Srbiji. Niko ne zna što je tamo, što je u Batajnici, do koje se dubine stiglo?“.

Treći citat iz teksta „Nema mira posle rata“ je najbolji tekst o postratnom sindromu. Ova knjiga može biti riznica podataka, želim od izdavača i NUNS-a da se postavi u elektronskoj formi na našim portalima“, zaključila je.

Nedim Sejdinović je priznao da je pre četiri-pet godina predložio Tamari da napravi izbor svojih novinskih tekstova i priredi ih za knjigu, koju bi objavila izdavačka kuća „Cenzura“. Ona je bila skeptična. Spomenula je da u poslednje vreme izlazi dosta knjiga u kojima novinari, takoreći na kamaru, prikupe svoje kolumne, članke ili intervjuje. Te knjige, po njenom mišljenju, deluju kao beskorisne svaštare. Bila je donekle u pravu, zaista nailazimo na publikacije čiji je jedini smisao u

tome što su objavljene i što će se naći u bibliografiji nekog novinara ili javnog delatnika, u njihovom CV-ju. Knjiga je uvek zalog za budućnost, a mnoge takve u budućnosti izgubiće svaku vrednost – doduše, i danas bi se moglo živeti bez njih. Tamara je, međutim, potcenila vrednost svojih tekstova i drago mi je što se u međuvremenu predomisli.

Mi smo ovde gde smo, u vremenu i prostoru u kojem se olako izriču ocene i procene, od ljudi opšte prakse. Ovde retko ko želi da ponudi dokaze, dominira buka suvišnih reči. Nema puno onih na drugoj strani, koji savesno prikupljaju činjenice, u strahu da se one ne zagube u zaglušujućoj magli i u nadi da će bar nekad bar nekom bar nešto značiti.

U Srbiji, pa i u regionu, pod istraživačkim novinarstvom se uglavnom podrazumeva otkrivanje i analiziranje podataka o finansijskim malverzacijama, o kriminalnim grupama, sprezi politike i kriminala. No, i takvo, veoma značajno novinarstvo pojavljuje se samo u tragovima, zahvaljujući naporima pojedinih organizacija i pojedinaca, manje medija. Zaboravlja se međutim da je ovom beščasću u kojem živimo prethodio prvobitni zločin, užasni, proizvedeni rat i sve ono što ga je pratilo: genocid, masovni zločini, unesrećivanje i raspamećivanje, enormna pljačka... Bez istraživačkog novinarstva o ratu, o devedesetima, o nacionalističkoj histeriji koja ne prolazi, bez prisutnosti tih tema u tzv. mejnstrim medijima, mi ćemo se većito okretati ukrug, ne razlikujući uzroke od posledica.

Da li mi svi zajedno ovde možemo da nabrojimo bar pet novinara iz Srbije koji se bave, sistematski, ratnim zločinima, devedesetim uopšte, nacionalizmom? Ja znam samo jednu, ona se zove Tamara Kaliterna. Možda grešim, ispravite me.

Pre neki dan sam više listao nego pažljivo čitao knjigu tekstova jednog našeg kolege. Tekstovi nastali u dužem vremenskom periodu sabrani u knjizi svedoče o mnogobrojnim pogrešnim procenama i pretpostavkama, a tek na pokojem mestu možete dobiti kompletnu informaciju, ali i ona vam je već odnekud poznata. Ono što me je sprečilo da tu knjigu iščitam jeste svest da ona za mene nema ama baš nikakvu vrednost, a sumnjam da će imati i za istoričare. Jedna ovekovečena tlapnja. Tekstovi s početka devedesetih zvuče kao da se ništa čudno u okruženju i među nama ne dešava. Presahle teme i bezidejnost.

Sasvim suprotno, i to najiskrenije govorim, Tamarini tekstovi iz tog perioda su me ne samo zainteresovali, ne samo što sam gutao njihovu aktuelnost, nego su me i dirnuli. Oni svedoče informacijama, podacima koje smo zaboravili ili nam nisu ni bili poznati. Oni su, to je jasno, produkt ozbiljnog rada i predanosti. I to, bez suvišnih reči, provereno i pouzdano. Ponekad oporo, ponekad jetko, ponekad duhovito, uvek iskreno. Nije samo Tamara zaslužna za to što su njeni tekstovi od pre decenije ili dve i danas tako bitni. Zaslužno je za to i naše društvo koje nijednu temeljnu dilemu do danas ne samo da nije razrešilo nego ni ozbiljno prodiskutovalo.

Na jednom mestu, u knjigu prikupljeni, Tamarini tekstovi šalju snažniju poruku, jasnije se prepoznaje autorkina intencija, njeni stavovi se stapaju u celinu. Prolazeći kroz ove novinske zapise, polako se navikavajući na svedenu, ali rafiniranu rečenicu, čitalac će mnogo lakše prepoznati i autorkin literarni dar. Prepoznaće gorku ironiju koja ponekad dostiže do sarkazma, poneki blagi cinizam, a ponekad i jednostavnu duhovitost koja vas oraspoloži. Prepoznaće metafore i aluzije, igre reči, ali će se povremeno zaustaviti da duboko udahne, zbog bola, zbog decenijske nepravde koju Tamara neprestano tematizuje. Da li je to uobičajeno u novinskim tekstovima? Jeste, ali samo kod onih vrhunskih kojih u našim medijima ima tako malo, i sve manje. Literarna vrednost se nadovezuje na istraživački rad.

A kada smo već kod literarne vrednosti, naročitu pažnju bih skrenuo na dve reportaže iz Haškog tribunala, iz januara 2002. godine, koje su objavljene u novosadskom „Bulevaru“, a našle su se i ovoj knjizi. To je bilo, da vas podsetim, vreme u kojem smo još uvek verovali da će Haški tribunal doneti pravdu, ispostaviti račune za strašne zločine koji su nam oduzimali san i nadu. Ti tekstovi su, i pored reporterske vrednosti, pre svega literarni i otkrivaju autorkin osećaj za detalj, u kojem se obično đavo krije.

„S. M. ima crne čarape i uglancane crne cipele. Sijaju se, nema šanse da ih isprlja. Najpre kleca neprekidno levom nogom, a prstima desne kucka po stolu. Posle stavlja nogu preko noge, tako da mu kolena štrče iznad stola, što nije dopušteno po požarevačkom bontonu, ali jeste po salunima Karla Maja (May), koji su se protegli do baze Rajt Peterson (Wright-Patterson) u Ohaju, godine 1995. kada je S. M. najviše doprineo uspehu pregovora koji su ga doveli tu gde je. Uglavnom zauzima dve poze – ili udobno zavaljen u stolicu, ili blago povijene kičme, pa se ne zna šta je stvarni anatomski položaj S. M. posle fetusnog položaja. Zanima ga publika više od onih koji su uzeli u šake njegovu budućnost. Očima strelja Amanpur. Stražari S. M. se smenjuju u sudnici svaka tri sata. A on stamen k'o kamen.“

Siguran sam da mi Tamara neće zameriti, a nadam se da nećete ni vi, zbog još jedne intimizacije. Tamara je veoma izbirljiva, oprezna u odabiru stvari i ljudi koji je okružuju. Ponekad možda i preteruje u tome, možda. Kao neka, kako sam joj jednom rekao, postmoderna monahinja. Kao što se grozi viška predmeta, tako ne podnosi ni prekomerne reči. Nijedna nije suvišna u njenim tekstovima. Pažljivo ekonomiče. Smatra da reči ne treba tek tako „izbacivati“ iz sebe, jer višak više sakriva nego otkriva. Kada pišem neki tekst i kada osetim da pati od inflacije izraza, kada ga fraze izjedaju, zamolim nju da ga pročita. Ona precizno odstrani višak. Biva to kao neko veliko godišnje spremanje kada se iz stana pobacaju stare, ofucane, nepotrebne stvari koje zauzimaju životni prostor i oduzimaju energiju.

Registar imena, koji je brižljivo izradio naš prijatelj Duško Medić, čak i onome ko se nije do sada sretao sa Tamarinim radovima, može već na prvi pogled otkriti vrednost knjige. Sa jedne strane, indeks svedoči da autorka nije prezala da nazove i prozove pravim imenom. To ovde nikada nije bilo odveć popularno. Sa druge strane, on otkriva i to da i iza ovog relativno malobrojnog izbora iz velikog broja objavljenih Tamarinih tekstova u 23 godine – stoji naporan rad, ali i da knjiga ima istoriografsku vrednost. U indeksu su najviše brojki dobili „stari znanci“: Milošević, Karadžić, Mladić, Šešelj, Dobrica Ćosić. Franjo Tuđman... ali u indeksu pronalazimo i imena Pola Klea, Milana Kundere, Ismeta Mujezinovića, Josipa Juraja Štrosmajera, Elija Vizela, Hane Arent i drugih umetnika, književnika, filozofa... To govori o širokom interesovanju i obrazovanju autorke. A te dve stvari tako nedostaju našem novinarstvu. Uobičajeno je da je novinaru mesto u kafani, a ne u biblioteci.

Knjiga svedoči o još jednoj doslednosti, a to je kontinuirani kritički otklon prema svim vlastima, prema političkim strankama i onima koji imaju moć. Autorka sa pravom smatra da je taj kritički otklon dužnost novinara i intelektualaca, a ova knjiga potvrđuje da tu ideju nikada nije napustila. Nijednog trenutka nije poklekla i pretvorila se u glasnogovornika elita. A danas? Danas smo svedoci da i oni mediji i intelektualci od kojih to nismo očekivali postaju ostrašćeni branitelji vlasti i učesnici u rađanju nove diktature. Zbog te doslednosti, Tamara je često bivala usamljena.

Mark Tven je jednom prilikom rekao – parafraziraću ga – da, što smo stariji, to sve teže razlikujemo stvari koje su se dogodile od onih koje se nisu dogodile. Na kraju, pamtimo samo ono što se nije desilo. Srbija danas, Srbija juče, Srbija sutra, pamti onu lažnu, loše izmaštanu istoriju i uvek ponovo, kao loš učenik, upada u njenu zamku. Lažna istorija šalje pogrešne poruke.

Knjige poput Tamarine, njena istrajnost svih ovih godina i istrajnost malobrojnih novinara i intelektualaca, možda će bar malo – nadamo se – doprineti da ovaj dugotrajni zločin koji živimo i lobotomija koja ga prati ne bude nekada davno u budućnosti zaboravljena. Nadu ne smemo izgubiti, jer čovek bez nade je senka spremna na sve.

Kada smo već kod nade, reći ću da neki moji prijatelji, među kojima je i Tamara, često oštrije reaguju na društvene i političke devijacije nego što ja to činim. Ne zato što imamo različit stav o njihovoj pogubnosti, već verovatno zbog toga što imam drugačiji temperament. Neverovatno je kako je njihova moć čuđenja uspela posle svih ovih godina da ostane sveža, mladalačka. Ja sam je, moram priznati, s vremena na vreme gubio. Moji prijatelji me uče da se ponovo čudim. Hvala im na tome. Oni kojima je zauvek otupela oštrica svaku su nadu ostavili za sobom. Tamara nije i hvala joj na tome, zaključio je Sejdinović

Dobar dan, hvala vam što ste došli, hvala koleginicima i kolegama koji su predstavili knjigu, zahvalila se autorka „Ponavljača jažne istorije“. Knjiga ima mnogo koautorki i koautora. Pre svega želim da zahvalim beogradskim bibliotekarkama koje su mi, i kad se to ne sme, davale da nosim literaturu kući; novinskim dokumentaristima koji su se i bolje od mene prisećali događaja o kojim sam pisala; kolegama i koleginicima koji su me isprovocirali svojim površnim izveštajima i naterali me da rovarim dalje o istoj temi; ličnostima sa političke estrade Srbije - Plavšićki, Ćosiću, Nikoliću, Karadžiću, Draškoviću i još mnogima koji su od početka isto mislili, iako bi progovorili drugačije, prilježno političkim prilikama. Hvala Slavku Šantiću, gloduru sarajevske „Nedjelje“ koji je 1991. izuzeo svog dedu Aleksu Šantića iz antologije srpskih pesnika rekavši da je on nije bio srpski, već BH poeta. Hvala Ženama u crnom koje su me odvele i u Srebrenicu i na Ovčaru gde sam se osvedočila da tuga ne menja boju sa godišnjim dobima. Zahvaljujem Gordani Papić, teleprinteristkinji u Tanjugovom press centru, koja je imala hrabrosti da šalje moje tekstove u hrvatske i bosanske redakcije rizikujući radno mesto, telefonistici Sabini sa sarajevske telefonske centrale koja je 1992. činila nemoguće da me spoji sa sagovornicima u ratu; Biljani Kovačević Vučo koja me pravno bodrila. Nikog nisam zaboravila, iako sam mnoge u ovom nabranju preskočila. Osobitu zahvalnost dugujem dvojcu Slobodan Milošević-Aleksandar Vučić. Prvome, jer kad bih ga ošamarila po jednom obrazu, on je odmah svojim nedelima pružao i drugi obraz za šamar. Kao i njegova komunistička gospa. Drugi je Vučić koji me svojim zakonom o informisanju materijalno kaznio, a moralno utešio da sam u pravu, jer šta očekivati od zakona čiji je autor večita desna ruka četničkog vojvode. Hvala čitateljicama i čitaocima, jer bi bez njih ove reči bile uzaludne. Hvala Nezavisnom udruženju novinara Srbije za ne samo današnju podršku.

Mislim kao Srbija

Beogradska sutkinja Ivana Ramić je 12. jula presudila lideru Pokreta 1389 Miši Vaciću da je kriv što je od 18. do 20. septembra 2009. širio ideje koje „zagovaraju diskriminaciju prema LGBT populaciji, delovao u stanju uračunljivosti, svestan krivičnog dela i pri tom hteo njegovo izvršenje.“ Optuženog je proglasila krivim za sva tri krivična dela iz optužnice: izazivanje i širenje rasne i druge diskriminacije, nedozvoljeno držanje pištolja, sprečavanje službenog lica u vršenju službene dužnosti. Osuđen je za sva tri krivična dela na jedinstvenu kaznu od godinu dana uslovno.

Tužiteljka je u završnoj reči rekla i sledeće: „Smatram da je dokazano da je okrivljeni izvršio krivična dela koja mu se stavljaju na teret, jer se borio protiv homoseksualizma u Srbiji. Kampanja Pokreta 1389 „Zaštiti svoje dete“ imala je za cilj diskriminaciju LGBT osoba u Srbiji. On je, šireći otvoreni govor mržnje zagovarao diskriminatorne ideje. Celokupno delovanje optuženog je u suprotnosti sa Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava, Zakonom Republike Srbije o zabrani diskriminacije i Ustavom Republike Srbije“.

Advokat Aleksandar Đorđević je rekao da „homoseksualizam nije univerzalna vrednost. U Iranu i Sudanu je za homoseksualnost predviđena smrtna kazna.“

Vacić je u završnoj reči istakao: „Nakon četiri godine suđenja izražavam zadovoljstvo što je došlo do kraja i čudim se što tužilaštvo nije odustalo od medijskog linča protiv mene. Jasno je od početka da je ovo politički proces. Nadam se da će sa starom dobrom srpskom tradicijom Dušanovog zakonika, sud suditi bez straha od nevladinih organizacija, koje misle da su jače od sudstva i države. Ovde se sudi za verbalni delikt mog mišljenja. Tako misli 99% građanstva Srbije. Ta presuda će biti presuda svim tim ljudima“.

Miloš Urošević

Sud kleči pred nepravdom

Žene u crnom su među osam organizacija civilnog društva koje 12. jula „izražavaju žaljenje i veliku zabrinutost povodom presude Miši Vaciću, koji je osuđen na godinu dana zatvora uslovno za širenje rasne i druge diskriminacije (član 387. Krivičnog zakonika), nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija (član 348. Krivičnog zakonika) i sprečavanje službenog lica u vršenju službene radnje (član 322. Krivičnog zakonika)“.

„Smatramo da ovakva odluka suda potencijalno može da ima dalekosežne posledice po borbu protiv diskriminacije i poboljšanje položaja LGBT osoba u Srbiji. Takođe, smatramo da je sud ovom presudom zanemario ostvarenje kako generalne tako i specijalne prevencije diskriminacije. Obzirom da je sud kao olakšavajuću okolnost naveo da je Vacić u vreme izvršenja nedela bio 'mlad čovek koji nije osuđivan', podsećamo na činjenicu da je Vacić krivična dela izvršio kao sve-sna punoletna osoba. Nažalost, često imamo priliku da vidimo da mladi ljudi čine teška krivična dela i država mora s jedne strane oštrijom kaznenom politikom, a s druge strane sistemskim preventivnim radom i promocijom tolerancije da pošalje jasnu poruku da diskriminacija i nasilje neće biti tolerisani. Imajući u vidu da je sud odlučio da Vacića osudi na minimalnu kaznu, koja je

objedinjenjem još i umanjena a zatim proglašena uslovnom, te da i sam Vacić presudu doživljava kao oslobađajuću, jasno je da je reč o sramnoj odluci i o činjenici da je sud još jednom poklekao pred nepravdom. Ovom presudom je sud iskazao nemogućnost da efikasno i u skladu sa zakonima zaštiti sve građane i građanke od nasilja koje se demonstrira u mnogim aspektima života u Srbiji, te očekujemo od tužilaštva da u zakonskom roku uloži žalbu na visinu izrečene kazne".

U saopštenju organizacija civilnog društva iz Srbije se podseća da je „optužnica protiv Miše Vacića podignuta još 2009. godine i da je od 26 zakazanih, glavni pretres odložen 14 puta te da je ceo proces trajao četiri godine. Vaciću je, između ostalog, bilo stavljeno na teret da je pred najavljenom Povorku ponosa u septembru 2009. godine, predstavljao i širio ideje koje zagovaraju diskriminaciju LGBT populacije tako što je sredstvima javnog informisanja davao izjave preteće sadržine protiv učesnika Povorke i što je jednom dnevnom listu dostavljao fotografije lica za koje je pretpostavljao da pripadaju LGBT populaciji, čime je direktno pozivao na linč tih osoba i zagovarao diskriminaciju.

Za krivično delo „rasna i druga diskriminacija“ Krivični zakonik je predvideo kaznu zatvora od 3 meseca do 3 godine; za krivično delo „nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija“ predviđena je kazna od 6 meseci do 5 godina zatvora, a za krivično delo „sprečavanja službenog lica u vršenju službene radnje predviđena je kazna od 6 meseci do 5 godina zatvora“, naglašava se u saopštenju.

Džamija nije važna

Staša, Ljilja i Miloš su u ime Žena u crnom 17. jula prisutvovali završnici suđenja za paljenje Bajrakli džamije u Beogradu 17. marta 2004. godine. Postupak protiv deseterice optuženih za paljenje džamije je okončan presudom kojom su trojica optuženih osuđena, dok su sedmorica oslobođena.

Trojica su osuđena za nanošenje teških telesnih povreda dvojici policajaca. Za to je Rade Radisavljević dobio 8, Bojan Hrvatinić 4, a Miloš Radisavljević 4 meseca zatvora.

Sudsko veće smatra da nije dokazano da su optuženi učestvovali u paljenju džamije. „Samo prisustvo na mestu koje je dokazano nije dovoljno za osudu“, rekla je sutkinja Ivana Ramić.

U noći 17. marta 2004. godine kada je zapaljena Bajrakli džamija šteta je iznosila više od 23 miliona dinara. U biblioteci je izgorelo oko 7.000 neprocenljivo vrednih knjiga, sav nameštaj, zapaljena su četiri vozila islamske zajednice i iz kase je ukradeno 50.000 evra.

U ovoj presudi, najspornije je što optuženi nisu osuđeni za paljenje džamije, nego za napad na policajce. Time se čitav slučaj sveo na sukob policije i huligana. Time je iz optužnice eliminisano nasilje zasnovano na nacionalnoj i verskoj mržnji. Takođe, time je amnestirana država i njeni činovnici, uz čiju su podršku i prećutnu saglasnost krivična dela počinjena.

Poruka presude jeste da država kontinuirano odbija da osudi nasilje prema drugima i različitim i širi klimu nekažnjivosti. Uoči beogradske presude, na fasadi džamije u Nišu ispisuju se grafiti sa imenom haškog optuženika Ratka Mladića. To potvrđuje nespremnost države za reforme, ali i kodifikaciju nasilja i mržnje. Smatramo da su kazne za povređivanje policajaca neprimereno niske čime se narušava vladavina zakona i dovodi u pitanje da li država ima monopol nad aparatima sile.

Urošević Miloš

II Iskustva drugih

U Srebrenici su bebe umirale od gladi, a ljudi od boli!

Šef hirurgije u Ratnoj bolnici u Srebrenici dr. Ilijaz Pilav (48) jedan je od posljednjih građana koji je napustio Srebrenicu nakon pada te zaštićene zone Ujedinjenih naroda (UN) jula 1995. godine. Iz okupiranog grada u kojem je počinjen prvi genocid nakon Drugog svjetskog rata, otišao je sa posljednjom grupom od 20-tak vojnika Armije Republike Bosne i Hercegovine (Armije RBiH) nešto iza 14 sati 11. jula 1995. godine, u trenutku dok je nad Srebrenicom nadlijetao avion NATO-a kao posljednja nada da će Sjevernoatlantski savez uskoro započeti široke zračne napade protiv nadirućih snaga Vojske i MUP-a RS.

„Pošto sam osigurao evakuaciju bolnice, sa njima sam napustio Srebrenicu“, počinje svoju ispovijest doktor Pilav. Uoči dženaze za 409. žrtva srebreničkog genocida u četvrtak 11. jula, kada će biti ukopani posmrtni ostaci i 44 srebrenička dječaka, bezimena beba Have i Hajrudina Muhića, kao i zemni ostaci starca od skoro 80-godina, ratni hirurg iz Srebrenice ističe da pred ovakvim činjenicama pada ona naroda izreka da vrijeme liječi i najdublje rane.

„Ne postoji to vrijeme, ne postoji ništa, što može donekle ublažiti ono što svaka žrtva genocida nosi sa sobom... Imam običaj kazati da je postojao jedan dio mog života do jula 1995. godine, a da onaj poklonjeni dio, dodatak životu, mi svi živimo nakon jula 1995. godine. Ono što je sasvim sigurno, nije me briga hoće li se razumjeti ili neće, sasvim sigurno da mi preživjele žrtve genocida posebno računamo vrijeme. Mi vrijeme računamo od jula do jula. To je naša hidžra“, govori doktor Pilav uoči još jedne godišnjice genocida u Srebrenici.

Kaže da se ovih dana nalazi pred „vječitim pitanjem“ da li je Srebrenica napuštena jula 1995. godine?

„Možda je odgovor i u tom pitanju. Srebrenica je puštena... Ono što u domenu tog odgovora još uvijek ne znamo, a pitanje je hoćemo li dočekati da i taj dio istine izađe na svjetlo dana, jeste ko je učestvovao u tome. Jasno je da je učestvovala međunarodna zajednica koja je kao dio cijene Daytonskog mirovnog sporazuma ukalkulirala i Srebrenicu. Ono što mene boli jeste i mogućnost da su u tome učestvovali i naši ljudi, ne iz Srebrenice, nego iz Bosne i Hercegovine. Naši ljudi kažem“, izjavio je Pilav.

Ljekar kojeg Srebreničani pamte po hrabrosti i ljudskosti i koji je cijeli rat bio pripadnik Armije BiH, načelnik saniteta 282. brigade, a potom i 28. divizije, ističe kako stalno treba napominjati da se genocid u Srebrenici nije desio samo jula 1995. godine.

„Genocid u Srebrenici i Podrinju počeo se dešavati 1992. godine. To je jedan tihi genocid koji se dešavao svo vrijeme. Ono što se desilo jula 1995. godine je samo kulminacija tog strašnog, planetarnog zločina, nezapamćenog, nepojmljivog... Nemoguće je izdvojiti jedan događaj, jednu sekvencu kompletnog događaja u Srebrenici od 1992. godine. Moj najteži trenutak je sam rat. To je trenutak koji traje od 1992. do jula 1995. godine. U njemu je sijaset stvari koje sa ove distance teško prenijeti. Recimo, činjenica da od jedne granate bude zbrisana kompletna porodica, da vam na oči od gladi umiru djeca. U takvim situacijama mi stručnjaci, koji smo po vokaciji zaduženi za

pomoć ljudima, imate osjećaj strašne nemoći. Ne zato što ne znate nego zato što jednostavno nemate čime", govori on.

Pored jula 1995. godine, najteže mu je, kako kaže, bilo prve ratne zime 1992. na 1993. godinu. „U svijesti je zauvijek ostala urezana slika dvije umiruće bebe, dvoje male djece od dvije-tri godine, koje su donijeli u bolnicu. Bili u terminalnom stadiju pothranjenosti. Također, bilo je dosta starih ljudi kojima je izglednjivanje ubrzalo smrt. Ali će slika ovo dvoje djece biti nešto što će me pratiti do kraja života", sjeća se ugledni hirurg.

dr. Ilijaz Pilav

Računa se da je kroz Ratnu bolnicu u Srebrenici prošlo najmanje 4.000 ranjenika, te znatan broj bolesnih koji su liječeni i operirani. Uvjeti u kojima su radili srebrenički ljekari bili su nezamislivi za kraj 20. i početak 21. stoljeća. Amputacije su se obavljale običnom bansek pilom, a operacije bez anestezije. Nije bilo zavoja, tableta...Ljudi su umirali od boli.

„Amputacije su se radile na živo. Bili smo u situaciji da i stomak ranjeniku otvaramo na živo! Nismo imali anestezije. Ljudi su umirali. Šok bola je poznat u medicini i nastaje zbog enormnog jakog bola. On može proizvesti i srčani arrest i u konačnici smrt. Bili smo pred dilemom da li pokušati, pa možda i bude uspješno, ili sve pustiti. Uvijek smo bili spremni pokušati. U tim pokušajima smo imali zaista neslućenog uspjeha. Treba znati da mi do početka 1993. godine nismo imali nikakvog sanitetskog materijala, nikakvih instrumenata, nikakvih lijekova, analgetika, ni anestetika", ističe dr. Pilav, dodajući da je i u tako nemogućim uvjetima napravljen nevjerovatan domet u liječenju ranjenih i bolesnih u opkoljenoj Srebrenici.

„Bili smo u situaciji da bolujemo i tuđu bol. Ne samo vlastitu. Svako od nas je bio i žrtva, pogođen gubitkom članova svoje porodice. Uz to, nosili smo na plećima bol drugih ljudi. Mi smo bili i zadnji kojima su se mogli obratiti za pomoć", sjetio se.

Srebreničanima je nevolje posebno stvarao nedostatak soli. Od ranije je poznato da su vode oko Srebrenice siromašne prirodnim jodom, a u Generalštabu Jugoslavenske narodne armije (JNA) je nekoliko godina prije rata izrađen plan BIO 131S, kao dio specijalnog rata za Srednje Podrinje. Maksimalno je taj plan koristio zapovjednik Vojske RS Ratko Mladić, kojem se danas sudi za genocid. Plan predviđa izuzimanje soli iz ishrane što ima stravične fizičke i psihičke posljedice.

„Ono što sam primijetio tokom liječenja oboljelih, dakle, ne samo ranjenih, već oboljelih jeste kulminacija malignih oboljenja već 1994. godine. Pogotovo kod mladih ljudi. Ta oboljenja su uglavnom bila oboljenja štitne žlezde i slično. To je mene navelo na jedno dublje razmišljanje. Znao sam da je područje Srebrenice bilo endemsko još od ranije zbog nedostatka joda. Gušavost je iskorijenjena jodiranjem soli. Upravo to su neljudi iskoristili. Ja sam 1994. godine napisao članak koji sam sredstvima veze doturio do Ljubljane. Taj moj članak je dospio do Svjetske zdravstvene organizacije. Ljudi koji se bave informacijama su tada otkrili da je puno prije rata napravljen plan biološko-hemijskog djelovanja na području istočne Bosne od strane JNA i imao je kodni naziv BIO 131S", govori doktor Pilav.

Takav plan predviđao je sprječavanje doturanja soli u zaštićenu enklavu Srebrenica, što je, zbog nedostatka joda, dovelo do eksplozije malignih oboljenja.

Još jedan metod provođenja genocida bio je posebno izražen nakon pada Srebrenice jula 1995. godine, odnosno prilikom pokušaja preživjelih boraca i civila da se dokopaju slobodne teritorije. To je dejstvo hemijskim sredstvima, bojnim otrovima. „Dejsto bojnih otrova je došlo do izražaja tih zadnjih dana ofanzive na Srebrenicu i pogotovo tokom izlaska iz Srebrenice. Na određenim lokacijama, simptomatično, prilikom prelaska voda, potoka, pored izvora, gdje su ljudi pili vodu, dešavale bi se određene pojave koje bi ukazivale na djelovanje otrova. To se ispoljavalo na način masovnih halucinacija, straha, agresivnosti“, zaključio je doktor Ilijaz Pilav.

(Oslobođenje, 10. jul)

Ta sitna crvena kap

Autor Emir Suljagić

Zvao se Omer. Iz nekog razloga, dok sam se tog dana vozio između B. i V. i dok je pored nas promicao kastrirani krajolik, uspijevao sam misliti samo na njega, njegovu visoku, uvijek brižljivo dotjeranu pojavu, koju je kvario samo radio koji je držao pored uha. Nisam nikad progovorio ni riječ s njim, iako sam ga sretao skoro svaki dan, na putu u ili na povratku iz škole. Tačnije bi bilo da kažem da on nikad nije progovorio sa mnom, a - koliko znam - ni sa bilo kim drugim, jer je naprosto nekad davno odustao od ljudi. Ubijen je negdje na početku rata i ne znam da li je ikad shvatio šta se i koliko promijenilo. Pokopan je u selu, nedaleko od mjesta gdje će moj otac biti ukopan nekih šest mjeseci kasnije, u decembru 1992. godine. Vozio sam se upravo tamo.

Najjasnije od svega se sjećam čekanja. Čekali smo na ulazu u selo, jer su u polju preko puta moje kuće komunalni radnici, koji su u takvim prilikama obavljali fizički dio posla, kopali tražeći komšinicu ubijenu prvih dana rata. Otišao sam do djeda, ali on nije htio poći na ekshumaciju. Vratio sam se na glavni put, oba auta su bila parkirana pored, u sjenci nekog drveta, a četverica mojih prijatelja su vodili nepovezane razgovore pokušavajući razbiti nelagodu čekanja. Odvezli smo se u Srebrenicu, stali nakratko u Potočarima i ušli u mezarje. Dok smo ulazili čuo se piskavi zvuk nečijeg telefona. Jedan od mojih prijatelja zavukao je ruku u džep i pročitao poruku: „Dobro došli u Telekom Srbije!“

Bili smo gladni i, kao kakva horda, ušli smo u aščinicu koju je otvorio jedan od prvih povratnika u grad i doslovno pojeli sve što se moglo pojesti. Jutro se nekako izvuklo i vratili smo se u V. vjerujući da bi prva ekshumacija trebala biti završena do tada. Očevu ekshumaciju pamtim po dosadi, strašnoj i neizdrživoj dosadi. Biti u društvu pametnih ljudi u ovakvim situacijama nije dobro: pametan čovjek brzo shvati da je najbolje šutjeti, pa između vas ostane samo beskrajna i jeziva tišina. U takvoj smo tišini krenuli, nakon što je prva ekshumacija završena neuspješno. Putem u stari dio sela počeo sam sumnjati u ono što sam znao o mjestu gdje je otac pokopan i ukočio se od straha da ga, ipak, neću naći.

Omanja kolona automobila zaustavila se na kolskom putu koji je prolazio pored imanja, podižući

veliki oblak prašine. Prvi sam izašao iz auta, prvi ušao u ono što je nekad bila velika avlija, sada potpuno zarasla u korov i krenuo prema jabuci. Nisam znao kuda idem niti sam znao zašto. Išao sam prema jednom mjestu, u vrhu avlije, prema jabuci, nošen nekom tuđom, jačom voljom. Ne želim biti pogrešno shvaćen, nije to bilo nikakvo mistično iskustvo, štaviše, emocije su bile tipično ovozemaljske: visoka trava i žbunje su me grebali po golim nogama, korak dva dalje ožario sam se, na sljedećem koraku zaradio ogrebotinu, ali nikad prije ili kasnije nisam osjetio takvu svršishodnost svakog koraka, svakog zamaha rukom, svakog udisaja pluća. Nisam se kolebao ili tražio po travi, išao sam naprijed i gledao u samo jedno mjesto, došao i upro prstom tamo gdje sam oduvijek vjerovao da se nalazi, ali prvi put videći truhle daske koje su virile iz zemlje i rekao: „Ovdje!“

Emir Suljagić

Radnici su počeli kopati. Kidali su žile u koju su obrasle daske i cijeli grob. Nisam stajao na jednom mjestu, pomjerao sam se unaokolo, prateći kopanje, nestrpljivo sam se htio uvjeriti da je tu. Prvo su naišli na neku debelu tkaninu neodređene boje, za koju se ispostavilo da je deka; kopali su oko nje, iza nje i ispod nje. Otvorili su je tako da se prvo pojavila crna vojnička čizma; iz nje je virila slomljena kost. Odmotavali su deku, sve dok se nije ukazao vuneni šal, nekada žut, a danas boje zemlje, koji je tetka Fata, naša gazdarica, snijela sa sprata i dala mu ono jutro kada će poći. Ispod šala se ukazala lobanja. Nisam osjetio ništa. Gledao sam svog oca, to što je ostalo od njega, i nisam osjećao ništa. Sve je njegovo iščezlo u meni, sve što je ostalo našlo se iza neke koprene i nisam ga mogao vidjeti živog. Preda mnom je bila gomila košćica koje su mogle pripadati bilo kome, ali su ove bile njegove, tačnije, u nekom trenutku tokom tog rituala - a iskopavanje je najviše ritual - postale su moje, moja odgovornost, moje pravo, nešto što me obavezivalo na život još makar izvjesno vrijeme.

Okrenuo sam leđa grobu i gledao oko sebe: prvi put sam tu dolinu vidio novim očima; prvi put sam je vidio ovakvu, očerupanu, razorenu, opustjelu i nisam vidio život koji je bio, život koji je mogao biti. Stajao sam i dalje leđima okrenut grobu i u daljini, u pozadini lijepog dana i plavog neba vidio surovo i tamno brdo sa kojeg je smrt došla u moju familiju.

Sve je bilo gotovo za pola sata. Vozili smo se natrag. Otac je bio u autu iza mene, u prikolici, u bijeloj platnenoj vreći, na kojoj je crvenim flomasterom bilo napisano BR - VOLJ 02/1 i posljednji put je napuštao svoj zavičaj. Putem me počelo stizati ono što mi se desilo tog dana: rasute košćice, tako jadne i nezaštićene, lijeva podlaktica, šrapnelom polomljena napola i obuzela me nepodnošljiva želja da zagrlim te kosti, da ih grlim dugo, milujem ih, da zauvijek budem s njima.

Po nekom neizrečenom dogovoru kolona se zaustavila. Izašli smo iz auta i zauzeli doslovno cijelu ljetnu baštu jedne krajputaške kafane. Smijali smo se, pili pivo i čekali neko otužno meso. Nije bilo sumnje u to zašto sjedimo baš u toj kafani, iako je kafana na benzinskoj pumpi preko puta raskršća izgledala veća, bolja i privlačnija: ova je kafana bila „muslimanska“ i bila je jedina cijelim putem do prijestonice. Jedan od mojih kolega je primijetio da Bosna i Hercegovina završava na

trotoaru između bašte i kafane; oko nas je bila Republika Srpska. Preko puta je bila ogromna bijela crkva, izgrađena u dvorištu muslimanske kuće, čija je jedina nasljednica bila starica uništena gubitkom muža u julu 1995. godine. Kilometar iza nas ubijeno je 1.500 ljudi jedno ljetno poslijepodne, devet godina ranije; benzinska pumpa preko puta bila je u vlasništvu srpskog ratnog ministra pravde. Moj otac je posljednji put napuštao svoj zavičaj.

Nisam znao da li trebam biti tužan ili sretan, euforičan ili histeričan, da li sam nešto završio ili počeo, je li ovo kraj. Nisam imao odgovor ni na jedno pitanje, niti sam znao šta bi bilo koji odgovor, zapravo, promijenio. Narednih sedmica sam tražio tišinu u hladu i memli prijestolničkih predgrađa, bježao od ljudi koji su redom osjećali potrebu da mi kažu nešto utješno. Nisam osjećao da mi utjeha treba. Na kraju sam bio potpuno izgubljen. Za druge i za sebe. Kao Omer.

Čekao sam u hladnom predvorju nekoliko minuta prije nego što se iza bijelih vrata pojavila visoka crna djevojka prijatne vanjštine. U nekim drugim uvjetima bih razgovarao s njom, uputio joj smiješak, zadržao pogled na njoj duže nego što bi to bilo pristojno. Ali sada sam poslušno pošao za njom iza bijelih vrata, u poveću kancelariju, gdje je sjedilo još nekoliko muškaraca i žena, također u bijelim mantilima. Zamolila me da sjednem i, nakon što je otvorila, zatvorila pa ponovo otvorila neku ladicu došla do mene s malom napravom koju sam vidio prvi put u životu. Zamolila me da ispružim prst i objasnila mi kako ta sitna sprava funkcioniše: ja ću osjetiti samo mali ubod, dovoljan da iz prsta iscure kapljica krvi. Kapljicu, odnosno uzorak, ona će poslati u laboratoriju, s podacima o meni, odnosno o mom ocu. Tamo negdje, u toj misterioznoj laboratoriji, neko će drugi, u identičnom bijelom mantilu, odsjeći komadić jedne od kosti mog oca; kada se uzorci poklope obavijestit će me da je obavljena identifikacija i tada ću moći preuzeti posmrtno ostatke svog oca. I potom mi na prst stavila mali, smiješni flaster.

Čim sam izašao iz ureda skinuo sam flaster sa prsta. Nisam htio uzeti taksi, niti mi je bilo do autobuske gužve. Sve vrijeme sam gledao u jagodicu svog kažiprsta; rupica je bila tako sitna da se nije ni vidjela i znao sam da će zarasti brzo, do kraja dana vjerovatno, i bilo mi je krivo zbog toga.

Zar je to sve što je ostalo između mene i mog oca, ta sitna crvena kap, nepodnošljivo sitna, pitao sam se naglas, ali se moj glas nije čuo u buci automobilskih motora.

(Al Jazeera Balkans, 11. jul)

Faze genocida

Genocid je proces koji se razvija u osam faza koje su predvidive, ali ne i neizbježne. U svakoj fazi, preventivne mjere mogu da ga zaustave. Proces nije linearan. Sve faze nastavljaju da djeluju tokom čitavog procesa.

1. KLASIFIKACIJA:

Sve kulture imaju kategorije za razdvajanje ljudi na „nas i njih“ po etničkoj pripadnosti, rasi, religiji ili nacionalnosti: Nijemci i Jevreji, Hutu i Tutsi. Bipolarna društva, koja nemaju mješovite kategorije kao što su Ruanda i Burundi, spadaju u društva gdje postoji velika vjerovatnoća da se genocid desi. Osnovna preventivna mjera u ovoj ranoj fazi je razvijanje institucija koje prevazilaze etničke ili rasne podjele, koje aktivno promovišu toleranciju i razumjevanje, kao što promovišu i klasifikacije koje prevazilaze podjele. Katolička crkva je mogla da odigra takvu ulogu u Ruandi, da nije bila podjeljena oko istih etničkih linija podjele kao ruandsko društvo. Razvijanje zajedničkog jezika u zemljama kao što je Tanzanija također je promovisalo nadnacionalni identitet. Ovo traganje za zajedničkim je od vitalnog značaja za rano sprječavanje genocida.

2. SIMBOLIZACIJA:

Klasifikacijama dajemo imena ili druge simbole. Narod nazivamo „Jevrejima“ ili „Romima“ ili ih razlikujemo po bojama ili odjeći, a simbole primjenjujemo na članove grupe. Klasifikacija i simbolizacija su univerzalno ljudske, i ne završavaju nužno u genocidu, osim ako ne vode u slijedeću fazu, dehumanizaciju. U kombinaciji sa mržnjom, simboli mogu biti nametnuti mimo volje članova obespravljene grupe: žuta zvijezda za Jevreje pod nacističkim režimom, plavi šal za ljude iz istočne zone Crvenih Kmera u Kambodži. Da bismo se izborili protiv simbolizacije, simboli mržnje mogu biti zakonski zabranjeni (svastike u nacističkoj Njemačkoj), kao što je to slučaj i sa zabranom govora mržnje. Označavanje grupe, kao što su posebno oblačenje ili uniforme gangsterskih grupa, ili plemenske oznake, takođe može biti zabranjeno. Problem je u tome što zakonska ograničenja neće uspjeti ako nisu praćena sprovođenjem kroz popularnu kulturu. Iako su Hutu i Tutsi bile zabranjene riječi u Burundiju do 1980-ih godina, zamjenjene su kodiranim, prikrivenim riječima. Međutim, neprihvatanje simbolizacije može da bude vrlo moćno, ako je široko prihvaćeno, kao što je bilo u Bugarskoj, gdje je vlada u toku Drugog svjetskog rata odbila da obezbjedi dovoljan broj žutih traka, tako da ih najmanje osamdeset odsto Jevreja nije nosilo, oduzimajući tako žutoj zvijezdi značaj nacističkog simbola za Jevreje.

Gregory H. Stanton

3. DEHUMANIZACIJA:

Jedna grupa poriče ljudskost drugoj grupi tako što se članovi te druge grupe izjednačavaju sa životinjama, gamadi, insektima ili bolestima. Dehumanizacijom se isključuje mogućnost normalne ljudskosti koja osuđuje ubijanja. U ovoj fazi, preko medija se koristi propaganda mržnje za omalovažavanje

žrtvene grupe. U borbi protiv dehumanizacije, podsticanje na izvršenje genocida ne treba mješati sa govorom zaštite. Genocidna društva nemaju ustavnu zaštitu za kompenzacioni govor, i treba ih tretirati drugačije nego demokratska. Lokalni i međunarodni lideri treba da osude upotrebu govora mržnje i da ga učine kulturološki neprihvatljivim. Liderima koji podstiču genocid treba zabraniti međunarodna putovanja i zamrznuti im finansijska sredstva u inostranstvu. Radio stanice koje šire govor mržnje treba da budu zatvorene, a propaganda mržnje zabranjena. Zločini iz mržnje se moraju odmah kazniti.

4. ORGANIZACIJA:

Genocid je uvijek organizovan, obično od strane države, često koristeći paravojne formacije da bi se obezbjedilo poricanje državne odgovornosti (Janjaweed milicija u Darfuru.) Ponekad je organizovan formalno (Hindu gomila predvođena lokalnim ekstremistima RSS) ili decentralizovano (terorističke grupe). Često se obučavaju i naoružavaju specijalne jedinice vojske ili paravojne formacije. Prave se planovi za genocidno ubijanje. Za borbu protiv ove faze genocida, članstvo u paravojnim formacijama treba da bude stavljeno van zakona. Njihovim liderima treba uskratiti vize za putovanja u inostranstvo. UN treba da uvedu embargo na uvoz oružja vladama i građanima zemalja uključenim u genocidne masakre, i da sazovu komisije za istraživanje nasilja, kao što je učinjeno u postgenocidnoj Ruandi.

5. POLARIZACIJA:

Ekstremisti dijele grupe. Grupe mržnje šire propagandu koja polarizuje. Zakoni mogu zabraniti mješovite brakove ili društvenu interakciju. Terorizam ekstremista usmjeren je na umjerene, zastrašujući i ušutkujući centar. Umjereni iz sopstvene grupe počinitelaca genocida su najviše u prilici da zaustave genocid, tako da su ti umjereni i prvi na spisku da budu uhapšeni i ubijeni. Prevencija može značiti zaštitu bezbjednosti umjerenih vođa ili pomoć grupama koje rade u oblasti ljudskih prava. Imovina ekstremista može se oduzeti, a vize za međunarodna putovanja uskratiti. Ekstremističkom državnom udaru treba se usprotiviti međunarodnim sankcijama.

6. PROGON:

Žrtve su identifikovane i izdvojene zbog njihovog etničkog ili vjerskog identiteta. Sastavljene su liste smrti. Članovi grupa žrtava primorani su da nose identifikacione simbole. Oduzeta im je imovina. Oni se često izdvajaju u geta, deportuju u koncentracione logore ili izgladnjuju tako što su prinuđeni da ostanu u regionu u kojem vlada glad. U ovoj fazi, mora se proglasiti hitna opasnost od genocida. Ako se politička volja velikih sila, regionalnih saveza ili Savjeta bezbednosti UN može mobilisati, naoružana međunarodna intervencija treba da bude pripremljena ili treba obezbjediti značajnu pomoć žrtvenoj grupi da bi se pripremila za svoju samoodbranu. Inače, od strane UN i privatnih humanitarnih grupa treba da bude organizovana barem humanitarna pomoć za neizbježan talas izbjeglica koji će stići.

7. ISTREBLJENJE

Istrebljenje počinje, a ono ubrzo postaje masovno ubijanje pravno nazvano „genocid“. Ubicama je to „istrebljenje“, jer oni ne vjeruju da su njihove žrtve u potpunosti ljudska bića. Kada je ubijanje organizovano od strane države, oružane snage često ubijaju zajedno sa paravojnim formacijama. Ponekad genocid završi u osvetničkim ubistvima između grupa međusobno, stvarajući silaznu spira-

lu bilateralnog genocida (kao u Burundiju). U ovoj fazi, samo brza i masovna oružana intervencija može da spriječi genocid. Pod dobro naoružanom međunarodnom zaštitom treba da se uspostave potpuno sigurne zone i koridori za spas izbjeglica. (Nebezbedna „sigurna„ zona je gora nego njeno neuspostavljanje.) Stajace trupe UN za brze intervencije (UNSHRB), EU snage za brze intervencije (RRF) ili regionalne snage – treba da budu ovlašćene od strane Savjeta bezbjednost UN da djeluju u slučaju manjeg genocida. Za veće intervencije, od strane UN treba da budu ovlašćene multilateralne snage. Ako su UN paralizovane, regionalni savezi moraju da djeluju. Vrijeme je da priznamo da međunarodna odgovornost zaštite prevazilazi uske interese pojedinih nacionalnih država. Ako jake nacije neće da obezbjede trupe da direktno intervenišu, one treba da pruže avio prevoz, opremu i finansijska sredstva potrebna za intervenciju regionalnih država.

8. PORICANJE

Poricanje je osma faza koja uvijek prati genocid. To je jedan od najsigurnijih pokazatelja budućih genocidnih pokolja. Počinioci genocida kopaju masovne grobnice, spaljuju tijela, pokušavaju da prikriju dokaze i zastrašuju svjedoke. Oni poriču da su počinili bilo kakve zločine i često krive žrtve za ono što se desilo. Oni blokiraju istrage o zločinima i nastavljaju da vladaju sve dok silom ne budu zbačeni sa vlasti, kada bježe u egzil. Tu ostaju nekažnjeni, kao Pol Pot ili Idi Amin, osim ukoliko nisu zarobljeni i ukoliko nije osnovan sud pred kojim će odgovarati. Odgovor na poricanje jeste kazna od strane međunarodnog tribunala ili nacionalnih sudova. Tek tu dokazi mogu biti iznešeni, a počinioci kažnjeni. Tribunali poput onog za bivšu Jugoslaviju (ICTY) ili Ruandu (ICTR) ili Međunarodni tribunal za istraživanje zločina Crvenih Kmera u Kambodži ili Međunarodni krivični sud (ICC) ne mogu spriječiti najteže genocidne ubice. Ali, uz političku volju da se uhapsu i procesuiraju, neki mogu biti privedeni pravdi.

(Gregory H. Stanton, 1998.)

Impresum

Podlistak "Žene, mir, bezbednost" uređuje redakcijski kolegijum.

Uredila

Tamara Kaliterna

Prelom i ilustracije

Marija Vidić

Izdavač: Žene u crnom

Beograd, Jug Bogdanova 18

Tel/fax 011/2623225

email: zeneucrn@gmail.com

web: www.zeneucrn.org

Podlistak "Žene, mir, bezbednost" je realizovan uz podršku Global Fund for Women

Global Fund
for Women